

УДК 321:94(477):94(73)

**ЮЛІАН БАЧИНСЬКИЙ – ОЧІЛЬНИК
НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ
(ДО 150-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Ю. БАЧИНСЬКОГО)**

Ігор Береґ

*ДВНЗ «Університет банківської справи»,
Львівський навчально-науковий інститут,
кафедра менеджменту та соціальних наук
просп. Т.Г. Шевченка, 9, 79005, м. Львів, Україна*

У статті розглянуто перші дипломатичні спроби УНР, зокрема Надзвичайної Дипломатичної Місії у США, програмою максимум яких було домогтися дипломатичного визнання Української Народної Республіки урядом Сполучених Штатів Америки, а програмою мінімум – налагодження торговельних відносин між обома державами. Виокремлено різні способи й інструменти, застосовані Місією для вирішення цього завдання: перемовини з американськими високопосадовцями з чітким окресленням українських політичних прагнень і конкретними пропозиціями щодо економічної співпраці; створення Української торговельної місії; формування проукраїнського лобі в Америці, передовсім з українських емігрантів; використання газет, видання брошур, проведення агітаційно-просвітницьких заходів з метою інформування американської чи української спільноти про Україну; спростування безпідставних звинувачень окремими єврейськими організаціями уряду УНР й особисто Симона Петлюри в причетності до єврейських погромів в Україні. Також описується персональний склад Місії, непрості стосунки між її працівниками, подаються оцінки їхньої поведінки та діяльності.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Міністерство закордонних справ УНР, українська дипломатія, Сполучені Штати Америки, Антанта, Надзвичайна дипломатична місія, єврейські погроми, Юліан Бачинський, Свґен Голіцинський, Симон Петлюра, Арнольд Марґолін.

Наприкінці 1918 року – на початку 1919 року міжнародне становище відновленої рік перед тим Української держави значно ускладнилось. Найбільше до цього спричинились поразка в Першій світовій війні її союзників, передусім Німеччини, воєнна інтервенція проти України червоної й білої Росії зі сходу, а Польщі – із заходу. Злучені де-юре УНР і ЗУНР де-факто продовжували захищатися від загарбників збройно окремо, але діяли спільно політично й дипломатично. Зокрема, вони винесли українське питання на розгляд Паризької мирної конференції. Його негативне чи позитивне вирішення, по суті, залежало від позицій країн-переможниць Антанти. Зрозуміло, що саме поміж ними український уряд шукав нових спільників, які могли б надати політичну, військову, фінансову, гуманітарну допомогу. Серед них пріоритетне місце посідали США.

Десятого січня 1919 року Рада Народних Міністрів УНР ухвалила рішення про призначення Надзвичайної дипломатичної місії до цієї держави. У поясненні до нього наголошувалось на надзвичайній державній вазі й першорозрядності цієї Місії, створенні для неї особливих фінансових умов, якісному кадровому відборі до її складу. Однак українська влада, зорієнтована до того в основному на Четвертний союз, зробила це зі значним запізненням. Для порівняння. Представники різних політичних сил Польщі активно шукали підтримки своїх державницьких прагнень по обидва боки лінії фронту Першої світової вій-

ни. У потрібний час і в потрібному місці це дало результат у формі Другої Речі Посполитої, яка 1921 року в черговий раз із Московією поділила Україну.

Бібліографічний список дослідження проблем короткочасної. Він складається з праці автора цієї статті значно ширшого контексту [1], а також схожих видань: збірки політичних біографій О. Жерноклеєва та Ігоря Райківського [2], монографії О. Павлюка [3], ілюстрованої історії ЗУНР [4]. Окремо варто виділити публікацію тематичних архівних листів голови Місії Ю. Бачинського, здійснену О. Терещенку [5].

Мета й актуальність дослідження полягає в імплементації в науковий, навчальний і масовий обіг маловідомої, драматичної, але яскравої політичної сторінки в історії українсько-американських дипломатичних відносин, що актуалізується їх теперішнім значно вищим рівнем і статусом, а також столітнім ювілеєм відновлення української державності й дипломатичної служби.

У січні 1919 року Директорією В. Винниченка було сформовано до Вашингтона Надзвичайну дипломатичну комісію УНР, яка спочатку виїхала до Відня, а звідти – до Копенгагена, де кілька місяців очікувала дозволу на в'їзд до США. У той період Місією очолював Євген Миколайович Голіцинський (19.10.1887–1932) – дворянин, інженер-хімік за освітою, свого часу член Революційної української партії, Спілки визволення України. З виданого міністерством закордонних справ «Дипломатичного паспорта» дізнаємося, що «власник цього дійсно є п. Голіцинський Євген, Надзвичайний Посланник і Голова Дипломатичної Місії до Сполучених Держав Північної Америки». Далі українська влада просила «Високі правительства Чужоземних Держав» усіляко сприяти голові Місії [6, арк. 12–12зв.]. Дипломатичний паспорт також було видано другій дружині Є. Голіцинського – Олені [7, арк. 15зв.]. Однак 17 травня 1919 року голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії Дмитро Левицький передав Євгенові Голіцинському, що той «з наказу Високої Директорії має здати діла старшому радникові місії, а сам повернутися на Україну» [8, арк. 4]. Через півроку уряд УНР видає йому новий дипломатичний паспорт «як Голові Надзвичайної Дипломатичної Місії до Прибалтійських Республік Естонії, Латвії і Литви» [9, арк. 44зв.].

Тим «старшим радником» був *Юліан Олександрович Бачинський (28.03.1870–06.06.1940) – політичний і державний діяч, публіцист, науковець, один із засновників і чільних діячів Русько-Української радикальної партії та Української соціал-демократичної партії, член Української Національної Ради в Галичині. Помер у радянському концтаборі. Автор низки теоретичних праць. У книжці «Україна irredenta» вперше в історії новітньої української політико-правової думки з позиції економічного детермінізму висунув та обґрунтував ідею повної політичної самостійності й соборності України як необхідної умови її економічного та культурного розвитку. Досі не втратила своєї наукової актуальності «Українська імміграція в З'єднаних Державах Америки» (1914 рік).*

Ю. Бачинський власноручно написав кілька «Посвідок» (17.05; 07.06; 02.07.1919) про одержання справ від свого попередника [10, арк. 5, 7, 8]. Згодом виконавчий комітет Української Федерації США стверджував, що він став головою Місії «за протекцією пана Володимира Темницького з Відня» [11]. Не заперечуючи цього, варто додати, що безпосередньо Ю. Бачинського на цю посаду рекомендував його давній знайомий Лонгин Цегельський – секретар закордонних справ у ЗУНР, який після її злуки з УНР автоматично став першим товаришем (заступником) Міністра закордонних справ у Києві [12, с. 198–199]. Таке призначення Ю. Бачинського можна пояснити й тим, що він, як і більшість членів, належав до лівого партійного унівського уряду, а найголовніше – знаннями англійської та інших іноземних мов, американських умов життя, набутими під час дослідження української еміграції Канади та США в 1905–1906 роках.

Із 11 членів Місії уряд США видав візи тільки двом: Ю. Бачинському – голові й Вікторові Козакевичу – секретарю [13]. Першого серпня 1919 року вони обидва прибули до Вашингтона. Незабаром персонал Місії був таким: Ю. Бачинський – голова, Іван Ардан – керівник прес-бюро, замінив Мирослав Стечишин, до того редактор газети «Народна Воля», Мирослав Січинський, Дональд Брід та Омелян Ревюк – співробітники прес-бюро, Ольга Коріновська й Алма Бейнс – стенографістки. Перед тим недовго в Місії працювали Мошко Кадець – громадянин США, єврей українського походження, лікар, а також Микола Цеглинський. Окрім них, фактично на службі в Місії були вашингтонські дипломати: Джеймс Ісбі-Смит – колишній полковник і Вилсон – колишній урядовець із департаменту закордонних справ США [13]. Як бачимо, склад Місії був дещо дивним. Важливу роль у її комплектуванні (як згодом і в компрометуванні) відіграв виконавчий Комітет Української Федерації у США.

Основні завдання Місії – домогтися дипломатичного визнання Української Народної Республіки урядом Сполучених Штатів Америки або щонайменше налагодити торгівельні й гуманітарні відносин між обома державами. Для досягнення цієї мети вона використовувала різні способи.

Найперше – це зустрічі та перемовини з американськими урядовцями. Варто одразу зазначити, що досягнення Місії на цьому напрямі насправді були скромними (або про них не вдалося виявити поки що всього матеріалу). Може тому, що «діяльність Місії взагалі була оповита таємничістю і се ... найбільше її шкодило в opinіi українського громадянства – Америці» [14]. Установлено, що Ю. Бачинський «отримав від п. Є. Голицинського письмо, написане до Президента Вільсона...» [15, арк. 8]. Не встановлено його змісту й того, хто його підписав (за логікою – Симон Петлюра). Очільника української Місії тодішній президент США не прийняв. Це пояснюється не лише політичною й економічною байдужістю тодішніх владоможців США до України, а й важкою недугою (інсульт) на той час їхнього президента Томаса Вудро Вільсона, яка спричинила його фактичну непрацездатність. Натомість Ю. Бачинський був прийнятий [державним?] секретарем Лансінгом, якому він, очевидно, передав цього листа й заявив, що Український уряд хоче скористатися своїм правом на політичне самовизначення та будувати свою державу на етнічних землях; висловив сподівання, що американці підтримують Україну політично, будуть співпрацювати з нею економічно, передусім у Донецькому басейні, долучатися до будівництва залізниць, кораблів [13]. Установлення економічних зв'язків покладалось на створену Українську Торгівельну Місію під орудою Михайла Імханицького – єврея за походженням, адвоката за фахом і торговця за покликанням. На її утримання впродовж п'яти місяців було виділено 5 000 американських доларів. Однак, як згодом згадував секретар дипломатичної Місії М. Стечишин, Місія практично не діяла, М. Імханицький «споглядав жінок у першокласному готелі, спекулював на біржі» [14], а також плів політичні інтриги, про які дещо далі.

Попри це, Місії вдавалось відслідковувати окремі процеси в економічній сфері, реагувати на ті, що торкались інтересів України. Так, 23 квітня 1921 року Ю. Бачинський надіслав до американського уряду ноту у зв'язку з можливим установленням торгівельних відносин між США й Радянською Росією. У ній йшлося про те, що, «оскільки евентуальний торгівельний договір між урядом Сполучених Держав, а російським советським урядом мав би бути також розтягнений на територію Української Народної Республіки, окуповану тепер ворожими, чуженецькими військами російського советського уряду, так український народ, як його уряд ніколи не будуть могли узяти для себе обов'язуючими постанови такого договору». Голова Місії докладав чимало зусиль для того, щоб офіційна, а також не-

офіційна Америка усвідомили, що «Україна – не Росія». Він привернув увагу американців до того, «що вище 200 літ тому, Україна увійшла **конфедерацію** (виділення наше – *І. Б.*) з Росією, яка, хоч забезпечувала Україні цілковиту самоуправу, мимо того зістала перемінена в безпощадний гнет й визиск українського народу Росією». Далі він пророче пише, що пропонується російськими більшовиками «федерація – це тільки нова форма російського імпералізму... щоби коштом України відбудувати господарське життя Росії і її давню політичну могутність» [17, арк. 4]. Так воно й сталося.

Упродовж семи десятиліть Росія – СРСР визискувала природний, економічний, людський, інтелектуальний потенціал України. І саме з метою задоволення своїх хворобливих імперських амбіцій 2014 року вона знову пішла завойовувати Україну, як і в 1917–1921 роках. Тому сьогодні знову, як ніколи, правильно звучить діагноз Росії від Ю. Бачинського: «Росія в виді своїх влад і своїх державних інституцій виявила за весь час своєї історії, аж до найновіших часів, свою спосібність лише в двох напрямках – в насильстві і поневоленні чужих народів, ... якої влади так давні як і нова не то цим поневоленим народам, але і своєму власному російському народові, не змогли принести добробуту і щастя» [17, арк. 4зв.].

На жаль, тодішня Америка не дослухалась до цих слів. Одним із підтверджень цьому є «Протокол конференції Юліана Бачинського з шефом відділу для справ російських в Міністерстві Закордонних Справ США» від 9 червня 1921 року. Тут варто нагадати, що новим Президентом США 1921 року став республіканець Ворен Гардинг, який, формуючи свою адміністрацію, призначив якогось пана Пула «шефом відділу Справ Російських». Уже сама назва структури була промовистою: Україна і деякі інші народи не виокремлювались, а отже, розглядалися як сфера впливу Московії. Це опосередковано підтверджує й відповідь Пула на питання Голови Місії про визнання США УНР: «Таке визнання під цю пору було би рівнозначне випереджуванню подій в Росії». На цій зустрічі Ю. Бачинський висловив актуальну й досі думку про можливе створення балтійсько-чорноморського союзу без Росії як «рівних з рівними для досягнення спільних цілей» [18, арк. 1–3].

Паралельно з урядовими структурами Місія намагалася налагодити співпрацю з неурядовими організаціями. Одразу після прибуття до Вашингтона її голова розпочав перемовини з американськими гуманітарними організаціями, зокрема Червоним Хрестом, про надання фінансово-матеріальної допомоги українській армії.

На чільному місці Місії стояло питання про створення проукраїнського лобі в Америці з допомогою тамтешніх українських організацій і вихідців з України. Після місячного вивчення українських організацій, відносин між ними Ю. Бачинський зібрав їх на нараду, яка відбулася 27–28 вересня 1919 року в Нью-Йоркському готелі «Пенсильванія». На неї прибули представники Української Федерації, Українського Комітету, Українського Народного Союзу «Провидіння», Народної Помочи. Від імені 750 000 українських емігрантів у США учасники наради надіслали на адресу Паризької мирної конференції депешу про визнання ними Директорії як найвищої законної влади цілої України [16, с. 190–191; 19]. Однак американська влада оцінила таку діяльність Місії серед українських громад як втручання у внутрішні справи США й через адвоката Місії застерегла Голову від подальшого її проведення. На жаль, єдиного фронту підтримки УНР створити не вдалося, про що йтиметься далі.

Також великого значення Місія надавала інформуванню загалу українських емігрантів через їхні структури, друковані органи про стан справ в Україні, мобілізації на моральну, політичну й матеріальну допомогу молодій Українській державі. Ще 11 липня 1919 року Міністр закордонних справ УНР В. Темницький у листі до Ю. Бачинського за-

кликав «негайно по прибуттю до Америки» зайнятися популяризацією української справи за рахунок пожертв українського населення США [20, арк. 2].

На виконання цієї настанови Місія найперше звернулася із Маніфестом «До всего українського громадянства в Америці» за підписом її голови Ю. Бачинського. У ньому повідомлялось, що від Дону поза Сян, від Чорного моря до Карпатських гір об'єднується український народ в одній державі, що українська земля перестає бути колонією для московських, варшавських і віденських купців і фабрикантів, що це означає кінець національного гніту українців і свободу культурного розвитку всіх народів в Україні, встановлення влади селян і робітників. Маніфест закінчувався закликом підтримати незалежність України [21]. Його було опубліковано в американських україномовних (а може, й англійських) газетах, які періодично висвітлювали діяльність Місії, стали її своєрідною інформаційною трибуною. З роз'ясненнями про становище в Україні, завдання Місії в Америці українські дипломати неодноразово виступали на зустрічах з українськими емігрантами. На одній із них, у Чикаго, Ю. Бачинський заявив, що не хоче втручатись у справи окремих політичних груп української еміграції, а вважає, що всі вони можуть зарадити Українській державі: матеріальною допомогою материнському краю, де панує бідність; поверненням і працею в Україну, яка чекає своїх синів; проведенням політичних акцій і пропагандою на підтримку Української Народної Республіки [20; 23]. Результатом таких агітаційно-просвітницьких зусиль стали сотні резолюцій, тисячі телеграм від українських громадян у США, надісланих на адресу американського уряду й Паризької мирної конференції з вимогами визнати і захистити політичну самостійність УНР [24; 25].

Місії довелося реагувати й на непередбачені виклики в США. Наприклад, на антиукраїнські маніфестації, організовані окремими єврейськими організаціями на знак протесту проти погромів в Україні. В ухваленій на своєму з'їзді в Нью-Йорку резолюції вони домагались від американського уряду не визнавати УНР, яка, на їхню думку, є винною за ті програми. Оскільки М. Кадець знав про наміри своїх родаків, Ю. Бачинський попросив його піти переконати їх у тому, що український уряд не причетний до цих погромів. Але той не тільки відмовився це зробити, а й сам почав звинувачувати українців у гоніннях на євреїв. Ю. Бачинський звільнив його з роботи в Місії [14].

Особисто Ю. Бачинський доклав чимало зусиль для спростування звинувачень уряду УНР у причетності до єврейських погромів в Україні. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує його переконлива англійська стаття «Єврейські погроми на Україні та Українській Народній Республіці», написана в жовтні – листопаді 1919 року у формі листа до редакторів американських часописів. Вона разом зі статтями євреїв Арнольда Марголіна, Марка Вішніцера та Ізраєля Зенгвілля, іншими матеріалами увійшла до тематичної збірки «The Jewish Pogroms in Ukraine», виданої 1919 року у Вашингтоні. Її автори категорично відкидали будь-які звинувачення у причетності уряду УНР до єврейських погромів у Проскуріві (нині Хмельницький – І. Б.). Вони підкреслювали, що все це робилось без відома Симона Петлюри, прямо суперечило його наказам (один із них публікується у збірці). Наводили такі аргументи: Закон Центральної Ради про автономію національних меншин України, у т. ч. єврейської, відновлення його чинності Директорією, її неодноразові заклики до українців ставитись до євреїв як до друзів і союзників української демократії; покарання українською владою учасників погромів; матеріальні відшкодування їхнім жертвам; зрештою, робота багатьох євреїв у всіх українських урядах [26]. Згодом один із них, А. Марголін, підтверджував, що в «Директорії були найширші наміри не тільки попередити смертельні для повстання та його мети анархію і погроми, але й всіляко забезпечити мирне і дружнє співжиття всіх народів на засадах повної рівності» [27, с. 366].

Значно більше проблем, ніж із М. Кадецем, О. Бачинський мав зі згаданим М. Імханицьким, який 10 квітня 1920 року повернувся з Європи начебто з розпорядженням члена Директорії Андрія Макаренка й радника Миколи Ковалевського передати йому повноваження голови Місії. Ю. Бачинський відмовився це зробити, оскільки не мав жодних указівок від Міністерства закордонних справ УНР. Він звернувся за роз'ясненням безпосередньо до С. Петлюри, який у той час перебував у Варшаві, і за кілька днів одержав від того підтвердження своїх повноважень. Однак деякі україномовні засоби масової інформації розповсюдили версію М. Імханицького, а Ю. Бачинського звинуватили в супротиві своєму урядові. Сам М. Імханицький не вгамовувався і через єврейського адвоката Пайзера у Вашингтоні звернувся з позовом до американського суду, в якому вимагав передання собі всіх фондів і документів Місії. Суд не задовольнив позову, бо не хотів втручатись у внутрішні справи іншої держави. Після цього М. Імханицький зник і більше його не було чути [14; 28]. Об'єктивність вимагає зазначити, що й члени Місії українського походження не були зразком виконання своїх службових обов'язків. Так, за словами М. Стечишина, кожний із працівників мав своє заняття, але найвільніше поведився Мирослав Січинський, який пропадав десь тижнями, а у квітні 1920 року пішов з Місії й більше не повертався до неї. Недбало виконував свої фінансові обов'язки В. Козакевич; він практично не займався обліком видатків [13]. Упереджено, інколи навіть вороже до діяльності Місії й особисто Ю. Бачинського ставилися прокомуністичні українські організації США, вони зловтішалися з їхніх невдач, підбурювали несвідомих українських робітників на вчинення хуліганських дій проти українських дипломатів [16, с. 200–204].

Зусилля Місії, її підтримка певною частиною американських українців виявилися недостатніми: тодішня офіційна Америка не допомогла й не визнала УНР. У червні 1921 року Місія виїхала до Відня згідно з директивою уряду УНР ще від 28 грудня 1920 року. У ній зазначалося, що через фінансове становище Уряд Республіки не має змоги утримувати надалі зазначену Місію, а тому вона «мусить бути ліквідована» [29, арк. 25]. По дорозі до австрійської столиці Ю. Бачинський двічі (липень 1921 року та січень 1922 року) заїжджав до посольства УНР у Берліні, зустрічався там із послом Р. Смаль-Стоцьким, намагався з його допомогою дістатись до м. Тарнів у Польщі, де на той час перебував уряд УНР, якому особисто хотів скласти звіт про діяльність Місії у Вашингтоні. Здійснити цей намір йому перешкодили політичні причини, що впливали з Ризького договору між Радянською Росією і Польщею про поділ України між собою. Тоді він здав повноваження Голови Надзвичайної дипломатичної Місії УНР у США інспекторові Міністерства закордонних справ УНР Миколі Васильку [30].

Для порівняння наведемо різні оцінки державних, громадських і політичних діячів діяльності Місії, окремих членів Місії, її Голови. Так, Міністерство закордонних справ УНР наголошувало на «відсутності належної енергії й продуктивності в діяльності Місії та відповідного уміння й такту в відношеннях з українцями емігрантами в Америці» [29, арк. 25], не виправданих фінансових витратах на її утримання, неспроможності зацікавити американський уряд перспективами економічної співпраці з УНР, домогтися надання її армії допомоги з боку Американського Червоного Хреста. На ці та інші закиди Ю. Бачинський відповідає в листі до тодішнього Міністра закордонних справ Андрія Ніковського. Його чернетка починається так: «Вельмиповажний Пане Міністре! Маю честь ствердити отсим отримання Вашого розпорядку з д. 28 грудня 1920 р. – Тарнів, Дупартамент чужоземних зносин, ч. 993/4649 – про ліквідацію Місії в Вашингтоні, з висловом Вашого повного невдоволення із моєї діяльності, як голови Місії» [31, арк. 68–81 зв.]. Спочатку він детально, по-бухгалтерськи до цента звітує про використання державних коштів, виділених

на утримання Місії. Потім розлого інформує про економічний напрям діяльності, попри те що налагодженням економічної співпраці між УНР і США мала займатися спеціально створена і профінансована окрема Місія під орудою М. Імханицького. «Я, як голова дипломатичної Місії, – пише Ю. Бачинський, – не уважав себе звільненим від заходів зацікавити також і з мого боку вашингтонський Уряд, а крім того, ще й політичні, торговельні, фінансові і промислові круги американські економічною стороною української справи». Далі він перераховує й описує кроки Місії в цьому напрямі, серед яких – відповідна нота американському урядові, видання й розповсюдження кількох тематичних брошур, мапа України з описом процедур і шляхів доставки товарів на її територію. Ще розлогоше Ю. Бачинський звітує про налагодження співпраці Місії з Американським Червоним Хрестом, долання перешкод на цьому шляху.

Спростовуючи докори А. Ніковського в тому, що він не зумів «налагодити не тільки тісний зв'язок поміж цими (українськими – І. Б.) організаціями, але й установити єдність між ними сами а Місією», подає цікаві факти і спостереження, які заслуговують на ширше цитування.

... «Коли я приїхав до Америки і побачив розбиття сил української іміграції і просто хворобливу ворожнечу між ними, я поклав собі за одно з моїх важніших завдань звести ті сили в одне, висуваючи перед нею те, що могло її об'єдинити і що могло усі різниці, що єї ділили ослабити, усунути подальше на бік – ідеал Незалежної України».

... «Український народний комітет» – перед роком найсильніша українська організація, збирала між іммігрантами гроші на підмогу жертвам війни на Україні і зібрав \$120.000... всі провідники сеї організації розібрали між себе (для жертв війни дали всего – навсего \$300 для українських полонених в Італії)»...

... «А тепер, друга організація – федерація Українців в Сполучених Державах». Чи мав я може з нею налагодити тісні зв'язки? – Та як же можна було можливо налагодити з нею зв'язки, коли єї провідники М. Січинський і М. Цеглинський так управляли нею, що вона ціла, як була, втікла перед ними до большевиків. Лишило ся пять людей – самі «провідники». Се сталося як раз в той час, коли Місія приїхала до Америки».

... «Ви, Пане Міністре, забуваєте одно: 4/5 української іміграції в Америці – се Галичани, які не перейшли української революції, і як перед війною так і тепер остали Галичанами... коли Галичани йшли разом з Наддніпрянцями, то і вони солідаризувалися з Наддніпрянцями, а коли Галичани розійшлися з Наддніпрянцями, знова стали Галичанами. І сему не зарадять не то я з моєю Місією, але й десять Місій. Доведіть до єдності там – на Україні, то єдність буде й ту... 1/5 часть української імміграції є знова з Наддніпрянщини. Та з нею ще гірше. Галичане знають себе хоч, що вони – Українці-Галичане, а Наддніпрянці не знають сего, що вони Українці із України, і як перед війною так і тепер знають те, що вони, «руські». Ніяких організацій не мають – спроби втягнути їх в яку організацію не вдалися...»

Наприкінці звіту Ю. Бачинський відповідає на докори А. Ніковського, що «обов'язком Місії мусіло би бути – зацікавлення Вашингтонського Уряду, як не з боку політичного визнання, хоч би з боку економічних інтересів». Він вважає, що економічні інтереси США і країн Антанти загалом не є визначальними у справі політичної незалежності України, оскільки із цього огляду вона їх не цікавить. Свою позицію дипломат аргументує тим, що бідні Польща, Литва, Латвія, Естонія і Фінляндія визнані Антантою, а багата Україна – ні. Але вона «буде визнана антантою тоді, коли антанта зрозуміє, що без визнання У.Н.Республіки не буде миру на сході Європи», – слушно резюмує Ю. Бачинський. Здається, більшість світових політичних гравців нарешті почали це враховувати у своїй політиці.

Критично, знущально-іронічно з антипетлюрівських, прокомуністичних позицій писав про Місію М. Настасівський. У книзі «Українська еміґрація у Сполучених Державах» він із задоволенням подає повний текст копії протоколу виконавчого комітету Української Федерації Сполучених Штатів від 24 березня 1920 року, яка, на його думку, відіграла головну роль у діяльності Місії Ю. Бачинського. У ньому немає жодного доброго слова про роботу Місії та її голови. Будь-які здобутки в їхній роботі, навіть очевидні, перекреслено, заплямовано, спотворено. Усі його дванадцять пунктів спрямовані на обґрунтування висновку, що «перебування пана Юліяна Бачинського в Америці виглядає як омана, хабарництво і зловживання довірою людей та їхніми грошима» [11; 16, с. 203].

Мабуть, саме такі, а можливо, й інші подібні судження спонукали М. Стечишина через шість років після закриття Місії викласти своє бачення діяльності у великій статті «Українська дипломатична Місія у Вашингтоні». У ній він намагається всебічно і зважено висвітлити об'єктивні й суб'єктивні фактори, які позначилися на результатах її роботи. Левову частину статті присвячено особистості Ю. Бачинського. Цікавим і показовим є фінансова сторона забезпечення діяльності Місії, передусім її голови. Тільки на кілька місяців роботи Місії було виділено сто тисяч американських доларів, а проіснувала вона на них двадцять два місяці – від початку серпня 1919 року до кінця травня 1921 року. Місія орендувала дороге приміщення у престижному районі Вашингтона, платня голови становила дві тисячі плюс три тисячі різними додатками американських доларів щомісяця. Великі видатки на утримання Місії повинні були продемонструвати американцям багатство й велич Української держави. Ю. Бачинський характеризується як ощадливий, навіть скупий. У травні 1920 року в касі Місії вже майже не було грошей, а ті, що залишились, були, по суті, заробітком Ю. Бачинського за попередні місяці, що зберігався на його банківському рахунку. Саме із цих, своїх грошей, він платив працівникам Місії, постійно вселяв у них віру в збереження УНР. Потім дехто підняв гвалт, що Ю. Бачинський купив собі в Берліні кам'яницю за крадене добро. У той час, коли Німеччина переживала інфляцію, такий будинок у столиці можна було купити й за дві тисячі доларів, тобто його одну місячну платню. Закінчує М. Стечишин тим, що після спільної роботи Місії вони з Ю. Бачинським опинилися в різних політичних таборах. «Однак, – підкреслює він, – моє поняття честі є таке, що навіть політичного противника не можна поборювати брудними нечесними способами, і коли я бачу, що мого колишнього шефа, а теперішнього політичного противника обкидають несовісні люде болотом, я вважаю за свій обов'язок стати в його обороні, хоч о стільки, що оповідаю те, як справа малася» [14].

Створити портрет О. Бачинського як людини й дипломата допомагають і штрихи, подані до нього Л. Цегельським. «Юліян Бачинський, – згадував він, – це була чесна людина і «бувалець» в Америці. Написав ... серйозну працю про українську еміґрацію в Америці, але як організатор місії, дипломат, не вдався нам. Це не було в його вдачі» [11, с. 198–199].

З морального боку така оцінка дипломатичних здібностей Ю. Бачинського Л. Цегельським є щонайменше некоректною, оскільки він організував у США таку ж Місію ЗУНР ще гірше, а його діяльність на посаді її голови стала предметом розгляду спеціальної слідчої комісії. З матеріалів справи можна зробити висновок, що він не лише споглядав жінок як Імханицький у «першокласному готелі» [32]. Але, попри всі суб'єктивно-об'єктивні докори членам двох українських місій у США, треба визнати, що, зрештою, не їхня діяльність була визначальною причиною відсутності бажаного результату, а брак проукраїнської позиції американського уряду.

Не зовсім дипломатичні висновки. Насправді Українська дипломатична місія у Вашингтоні не може похвалитись якимись особливими успіхами. Наводяться різні причини

її невдачі: географічна віддаленість Місії у Вашингтоні від українського уряду й дипломатичних представників у Європі, роз'єднаність українських емігрантських організацій, суперечки між членами Місії, недостатня дипломатична ефективність її голови [5, с. 206]. Але все це є факультативним. Основна причина недосягнення Місією поставленої мети полягає в тому, що американці пасивно вичікували, чи втримається УНР. До того ж українцям тоді «не поталанило» з американськими президентами. Важкохворий у 1919–1920 роках Вільсон уже не впливав на вироблення геополітики, а новообраний 1921 року Ворен Гардінг, мабуть, просто не мав її щодо України. Одне слово, один – уже не міг, другий – ще не міг. Сто років тому чільники США не були зацікавлені у збереженні Української держави, а три десятиліття тому – у її відновленні.

Згадаймо, як президент США Джордж Буш-старший 1990 року в Києві переконував українців не виходити зі складу «імперії зла» (оцінка СРСР його попередником Рональдом Рейганом). Не забуваймо, як згодом Президент США Вільям Клінтон «дотиснув» Україну підписати Будапештський меморандум, згідно з якими вона віддала третій у світі ядерний арсенал під гарантії ядерних держав її територіальної цілісності. Але через два десятиліття не спромігся ворухнути навіть пальцем, щоб «натиснути» на Росію, яка витерла свої валянки об цей Меморандум, об нього особисто і Сполучені Штати Америки, від імені яких він гарантував і територіальну цілісність, і непорушність кордонів України [33]. Він і не подумав закликати свого наступника – Барака Обаму – дотриматися слова, даного наддержавою.

Президент США Барак Обама обмежився невизнанням анексії українського Криму підписантом Будапештського меморандуму Росією, засудженням і стурбованістю її вторгнення на Донбас, вдаючи при цьому, що цей документ не зобов'язує США виконувати перед Україною взяті на себе зобов'язання й надати їй негайно хоча б оборонну летальну зброю. Він не спромігся навіть на жест морально-психологічної підтримки України – відвідати її з державним візитом.

Президент США Джордж Буш-молодший на початку цього століття шукав таку абетку, яка б дала змогу йому, Президентові USA, не сидіти на саміті в Празі поруч із Президентом Ukrein Л. Кучмою, звинуваченому в сумнівному замовленні вбивства журналіста Г. Гонгадзе. А 2007 року на саміті в Бухаресті він зачинив перед Україною двері в НАТО.

Президент США Дональд Трамп критикує свого попередника за нерішучі дії щодо Росії за її агресію проти України, але так само воліє не згадувати Будапештський меморандум, вимагає від неї дотримуватися Мінських домовленостей, хоча вони, порівняно зі згаданим Меморандумом, просто папірець, на якому навіть немає підписів його укладачів. До того ж «не гидиться» не лише сидіти поруч з очільником держави – агресора-терориста, а й міцно тисне його руки, на яких кров українців, грузинів, сирійців.. Цінності чи ціни? Подвійні чи потрійні стандарти? Дипломатія?!

Чого забракло українським дипломатам сто років тому при складанні Будапештського меморандуму 1994 року й використанні його положень для захисту нашої територіальної цілісності після воєнного вторгнення Росії 2014 року? Професійності? Досвіду? Рішучості? Патріотизму?..

Минуло 70 років між ліквідацією Місії та черговим відновленням державності України 1991 року. У нових історичних умовах політичне керівництво США спочатку визнало її існування, а вже тоді до Вашингтона поїхало українське посольство. Століття тому все було навпаки. Попри все, Місія на чолі з Юліяном Олександровичем Бачинським усе-таки започаткувала дипломатичний діалог зі Сполученими Штатами Америки, який залишається повчальним та актуальним і сьогодні.

Список використаної літератури

1. Бегей І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. Київ: Основні цінності, 2011. 256 с.
2. Жерноклев О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. Київ: Основні цінності, 2004. 283 с.
3. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). Київ: Видавничий дім «КМ Akademia», 1996.
4. ЗУНР, 1918–1923: Ілюстрована історія. Львів – Івано-Франківськ: Манускрипт, 2008. 574 с.
5. Терещенко О. В. Дипломатична місія УНР у США в листах Юліана Бачинського. Архіви України. 2015. Вип. 4 (298): липень – серпень. С. 201–229.
6. Дипломатичний паспорт Є. Голіцинського. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 12–12зв.
7. Дипломатичний паспорт Є. Голіцинської. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 15зв.
8. Справа про передачу посольства УНР в Вашингтоні Голіцинським Є. Тачинському. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 14.
9. Дипломатичний паспорт Є. Голіцинському. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 44зв.
10. Посвідки. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 5, 7, 8.
11. Копія протоколу Виконавчого комітету Української Федерації Сполучених Штатів, Нью-Йорк, 2 березня 1920 р. ЦДАВО України. Ф. 3934. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 1.
12. Цегельський А. Від легенд до правди. Нью-Йорк – Філадельфія: Булава, 1960. 313 с.
13. Українська Місія в Америці. Вперед! 1919. 1 лист. Ч. 134.
14. Стечишин М. Українська Дипломатична Місія в Вашингтоні. Український голос. Вінніпег, 1927. 7 верес. Ч. 36; 14 верес. Ч. 37.
15. Посвідка. ЦДАВО України. Ф. 4449. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 8.
16. Настасівський М. Українська міграція в Сполучених Державах. Нью-Йорк: Видання Союз українських робітничих організацій, 1934. 256 с.
17. Лист Ю. Бачинського до Державного департаменту США. ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 440. Арк. 3–4зв., 5.
18. Протокол конференції Юліана Бачинського з шефом відділу для справ російських в Міністерстві Закордонних справ США. ЦДАВО України. Ф. 3752. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 1–3.
19. Адреса Українців з Америки до української Директорії. Вперед! 1919. 12 жовт. Ч. 117.
20. Лист Міністерства закордонних справ В. Темницького Ю. Бачинського від 11 липня 1919 р. ЦДАВО України. Ф. 3752. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 2зв. 2.
21. Маніфест Української Місії в Америці. До всего українського громадянства в Америці. Вперед! 1919. 1 лист.
22. Привітання Української Дипломатичної Місії в Шікаго. Україна. США, 1919. 15 лист. Ч. 41.
23. Представник Української народної республіки – серед української громади в Шікаго, США. 1919.– 22 лист. Ч. 42.
24. Американські Українці. Вперед! 1919. 26 верес. Ч. 103.
25. Акція американських Українців. Вперед! 1919. 1 жовт. Ч. 107.
26. Batchinsky Julian. The Jewish Pogroms in Ukraine and Ukrainian People's Republic. The Jewish Pogroms in Ukraine. Washington D.C., 1919. P. 3–15.
27. Марголін А. Україна й політика. Революція на Україні по мемуарам бельхів / сост. С. Алексеев; под ред. Н.Н. Попова. Москва – Ленинград, 1990. (Репринтне воспроизведение. Киев, 1990. XXVII + 435 с.).

28. Пан Юліан Бачинський опирається розпорядкови своєї влади. Свобода. США, 1920. 15 трав. Ч. 16.
29. Лист Міністерства закордонних справ УНР Голови дипломатичної місії в Вашингтоні. ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 519. Арк. 25.
30. Архів Служби безпеки України. Спр. 44987 ФП. Арк. 83–87.
31. Лист (чернетка) Ю. Бачинського до А. Ніковського. ЦДАВО України. Ф. 3752. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 68–81зв.
32. Водотика Т.С., Іваницький І.В. Слідча справа Лонгіна Цегельського: джерелознавча характеристика та інформаційний потенціал. Архіви України. 2014. Вип. 3 (291): травень – червень. С. 104–111.
33. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994. URL: zakon3.rada.gov.ua/lawsshow998-158.

UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE UNITED STATES OF AMERICA: AN ATTEMPT AT A DIPLOMATIC DIALOGUE

Ihor Behei

*SHEL "Banking University",
Lviv Educational and Scientific Institute
Department of Management and Social Sciences
Shevchenko ave., 9, 79005, Lviv, Ukraine*

The article examines the first diplomatic efforts of the UNR, in particular the United States Extraordinary Diplomatic Mission, the program to maximize the diplomatic recognition of the Ukrainian People's Republic by the Government of the United States of America, and the program minimum – the establishment of trade relations between the two states. Different methods and tools are used by the Mission to solve this problem: negotiations with American high-ranking officials with a clear outline of Ukrainian political aspirations and concrete proposals for economic cooperation, the creation of the Ukrainian Trade Mission, the formation of a pro-Ukrainian lobby in America, first of all, from Ukrainian emigrants; the use of newspapers, the publication of brochures, campaigning events to inform the American/Ukrainian community about Ukraine, refutation of groundless accusations by certain Jewish organizations of the UNR government and, in person, Symon Petliura in involvement in Jewish pogroms in Ukraine. It also describes the staffing of the Mission, the difficult relationship between its staff, and evaluates their behavior and activities.

Key words: Ukrainian People's Republic, Ministry of Foreign Affairs of the Ukrainian People's Republic, Ukrainian diplomacy United States of America, Entente, Extraordinary diplomatic mission, Jewish pogroms, Julian Bachinsky, Yevhen Golitsynsky, Symon Petliura, Arnold Margolin.